

Pijn en pijnbestrijding bij huisdieren

Door Joost J. Uilenreef, EBVS®-erkend specialist
anesthesiologie en pijnmanagement

Inleiding

Net als bij mensen is pijn voor de hond een onaangename ervaring. Pijn kan vele oorzaken hebben, bijvoorbeeld een ongeval of ziekte. Ook na een operatie hebben dieren vaak pijn.

Het herkennen van pijn bij huisdieren is niet altijd zo eenvoudig. Vooral als het gaat om langdurige pijn bij bijvoorbeeld gewrichts- of gebitspijn. Zij kunnen niet zoals mensen vertellen waar het pijn doet. Ook de hevigheid en de soort pijn kunnen ze niet aangeven. Het is dan ook voor een eigenaar heel lastig om pijn bij een hond, kat, konijn of knaagdier op te merken.

Wat is pijn bij huisdieren, hoe zou u het kunnen herkennen en wat is ertegen te doen? In dit boekje leest u alles wat u moet weten over pijn en pijnbestrijding bij uw huisdier. Neem voor vragen of meer informatie gerust contact op met uw AniCura dierenarts, we helpen u graag!

Over de auteur:

Joost Uilenreef is sinds 2007 EBVS®-erkend specialist anesthesiologie en pijnmanagement en sinds 2019 als anesthesioloog werkzaam bij de Specialistisch Dierenkliniek Utrecht van AniCura.

Wat is pijn?

Pijn is een onaangename beleving van meestal een zintuiglijke waarneming. Deze beleving gaat bijna altijd samen met een bedreigende gebeurtenis, waarbij het lichaam mogelijk of daadwerkelijk beschadigd wordt.

Waarom pijnbestrijding?

Bij pijn kan pijnbestrijding nodig zijn. Op de volgende pagina's leest u meer over de pijn en pijnbestrijding bij:

- fysiologische pijn
- klinische pijn
- chronische pijn
- pijn en ontsteking

Let op

Geef uw huisdier **nooit** pijnstillers zonder overleg met uw dierenarts. Ook niet als deze pijnstillers eerder zijn voorgeschreven voor uw dier. Geef ook nooit pijnstillers die bedoeld zijn voor mensen, deze kunnen giftig zijn voor uw dier.

Neem bij pijn of het vermoeden van pijn bij uw huisdier altijd contact op met uw dierenarts. Pijn is een symptoom en uw dierenarts kan uw huisdier onderzoeken om een mogelijke oorzaak op te sporen en zo mogelijk te behandelen.

Ook als er niet meteen een duidelijke oorzaak voor de pijn gevonden wordt, kan uw dierenarts de pijn behandelen, waardoor uw dier zich weer meer normaal zal gedragen.

Fysiologische pijn bij huisdieren

Pijn heeft onder normale omstandigheden een heel belangrijke waarschuwingfunctie. Bijvoorbeeld wanneer uw huisdier met een pootje op een klein scherp voorwerp gaat staan. Nog voordat uw huisdier dit zelf merkt, is de poot al opgetrokken. Daarna pas richt het de aandacht op het pootje.

Dit voorbeeld laat zien wat het nut is van het kunnen registreren en voelen van pijn. Dit wordt fysiologische pijn genoemd; pijn zoals het bedoeld is:

1. door de snelle reflexbeweging (in dit geval terugtrekkende beweging) van de poot is verdere schade aan de poot voorkomen.
2. door het ervaren van (scherpe) pijn wordt de aandacht op de zere plek gericht, waar al dan niet een wondje is ontstaan.
3. door deze felle scherpe kortdurende pijn wordt het geheugen actief gemaakt en het gedrag aangepast, waardoor het dier vergelijkbare situaties een volgende keer uit de weg zal gaan.

De scherpe felle pijn is daarna bijna meteen verdwenen. Afhankelijk van de beschadiging kan deze pijn overgaan in een meer zeurende en kloppende pijn die wat langer aanhoudt.

Bij fysiologische pijn is pijnbestrijding vaak niet nodig

Uw huisdier kan meestal deze pijn goed opvangen door het gedrag iets aan te passen. Het wondje wordt extra verzorgd en de poot wordt tijdelijk wat minder gebruikt en zo een dag of twee wat ontlast. Hierdoor kan de poot sneller herstellen en zal de wond snel volledig genezen.

Met het aanpassen van het gedrag en door het vlotte herstel neemt de pijn af. Daarom is het bij fysiologische pijn in de meeste gevallen niet nodig om uw huisdier pijnbestrijding te geven. Twijfelt u of uw dier pijnbestrijding nodig heeft? Neem dan voor advies contact op met uw AniCura dierenarts.

Klinische pijn

Klinische of pathologische pijn betekent 'ziekmakend'. Door deze pijn past het huisdier zijn of haar gedrag op zo'n manier aan, dat het herstel minder snel of goed verloopt. Het kan zelfs gebeuren dat het dier door dit (aanhoudende) gedrag niet meer volledig kan herstellen. Dit is dus anders dan fysiologische pijn, waarbij het dier het gedrag juist aanpast op zo'n manier dat het herstel wel vlot en goed kan verlopen.

Voorbeelden van gedrag bij klinische pijn waardoor het herstel minder goed of snel gaat:

- Niet eten, waardoor energie die nodig is voor herstel minder snel beschikbaar is.
- Lusteloos of een veranderd slaap-waakritme, waardoor normale verzorging en contact met u als eigenaar niet goed gaan.
- Stress of onrust, waardoor onder andere het hart en de nieren meer belast worden. Bij dieren met een bestaande (chronische) aandoening aan één van deze organen kan door de hogere belasting het verloop van die aandoening versneld worden.
- Verwaarlozing van de eigen verzorging (likken/wassen).
- Te lang het lichaamsdeel waar de pijn vandaan komt niet of niet goed gebruiken, waardoor het stijf wordt en/of de spiermassa en -kracht afneemt. Bij een buikwond of gekneusde rib kan zelfs de ademhaling minder goed gaan.
- Het dier veroorzaakt door overmatig likken, bijten of schuren extra beschadiging van het weefsel.

In deze gevallen is de waarschuwingsfunctie van pijn doorgeschoten en werkt het juist een zo vlot en volledig mogelijk herstel tegen.

Advies voor pijnbestrijding bij klinische pijn

Bij klinische pijn is het advies om uw huisdier pijnbestrijding te geven. Met de medicatie heeft het dier minder pijn waardoor het gedrag dat het herstel tegengaat weer zal verdwijnen. Op deze manier kan het herstel weer op een normale manier en snelheid verlopen.

Chronische pijn

Bij heftige of langdurige pijn kan pijn ook 'ontsporen'. Hierdoor wordt de beleving van de pijn alleen maar heviger en blijft het dier gedrag vertonen dat herstel tegenwerkt, soms zelfs nadat de beschadiging aan de buitenkant niet meer zichtbaar is.

De pijnsignalen uit het beschadigde weefsel worden via zenuwbanen naar het ruggenmerg en vervolgens verder naar de hersenen gestuurd. Wanneer er iets langer of veel heftige pijnsignalen over deze zenuwbanen gestuurd worden, neemt de kans op een ontsporing van de normale verwerking van pijnsignalen duidelijk toe.

Door deze ontsporing wordt de pijnbeleving bij het dier heftiger en houdt het langer aan. Zelfs lichte aanraking of druk van het aangedane lichaamsdeel kan soms dan al als (forse) pijn worden waargenomen, waardoor uw huisdier bijvoorbeeld niet durft te gaan liggen of te springen.

Ook zal het dier het gedrag op zo'n manier aanpassen (zoals vermijden van gebruik van het lichaamsdeel) dat het herstel minder snel of volledig zal verlopen. Net zoals het geval is bij klinische pijn.

De ontsporing in de verwerking van het pijnsignaal kan tijdelijk zijn of niet meer weggaan. De pijnbeleving blijft en wordt dan chronisch, soms zelf na uiteindelijk volledig herstel van de beschadiging waarmee het begon.

Als een plotselinge pijn niet goed en snel behandeld wordt, is de kans op ontwikkelen van chronische pijn groter. Het is daarom belangrijk om pijn snel en op de juiste manier te behandelen.

Naast het welzijn van uw huisdier, is het voorkomen of beperken van chronische pijn een belangrijke reden om bij pijn direct te starten met de juiste pijnbestrijding.

Pijn en ontsteking

Ontsteking is de reactie van het lichaam op een beschadiging, bedoeld om eventuele brokstukken op te ruimen en de beschadiging te repareren.

Een ontsteking is vaak te herkennen aan:

- roodheid
- warmte
- zwelling
- pijn
- verminderd gebruik (minder belasten)

Ontsteking treedt op bij alle vormen van weefselbeschadiging. Een lichte ontsteking is de reactie van het lichaam om de beschadiging te herstellen. Bij kleine beschadigingen, zoals een snede door een glasscherf, zal tijdens de genezing de ontstekingsreactie snel afnemen en is het herstel vlot.

Van ontsteking naar infectie

De ontstekingsreactie kan heftiger zijn en/of langer aanhouden wanneer via een klein wondje ziekmakende micro-organismen het beschadigde weefsel binnendringen en aanslaan. De reactie van het lichaam hierop wordt infectie genoemd. Een infectie bestaat uit een afweerreactie die ervoor zorgt dat de ontsteking heftiger wordt en aanhoudt.

Ook zonder infectie kan de ontstekingsreactie erger worden of langer aanhouden, zoals bij grotere weefselbeschadigingen door een ongeluk of een operatie.

Osteoarthritis: een chronische (microscopische/moleculaire) ontsteking

Een geval apart is osteoarthritis, soms ook nog wel niet helemaal juist artrose genoemd. Dit is een aandoening van gewrichten en het bot onder het kraakbeen die steeds erger wordt, waarbij de ontstekingsreactie nooit meer kan verdwijnen, omdat er steeds nieuwe kleine beschadigingen bij komen. De klassieke tekenen van ontsteking zijn na verloop van tijd niet meer met het blote oog te zien, maar staat op 'moleculair' niveau continu aan.

Met een toename in de heftigheid en/of duur van de ontstekingsprikkel neemt ook de kans op het ontsporen van de ontstekingsreactie toe. In dat geval is de ontstekingsreactie weer te fel en ontstaan er nieuwe beschadigingen (microtrauma) in net hersteld of nog gezond weefsel. Op deze manier blijft de ontstekingsprikkel bestaan en verloopt het herstel niet goed. Een chronische ontsteking is het gevolg.

Genezing is helaas onmogelijk. Wel kan de snelheid waarmee de gewrichten slechter worden vertraagd worden door de moleculaire ontsteking te blijven remmen en het dier de gewrichten beheerst maar zo normaal mogelijk te laten gebruiken. Dit is mogelijk met pijnmanagement.

Hoe herken ik pijn bij mijn huisdier?

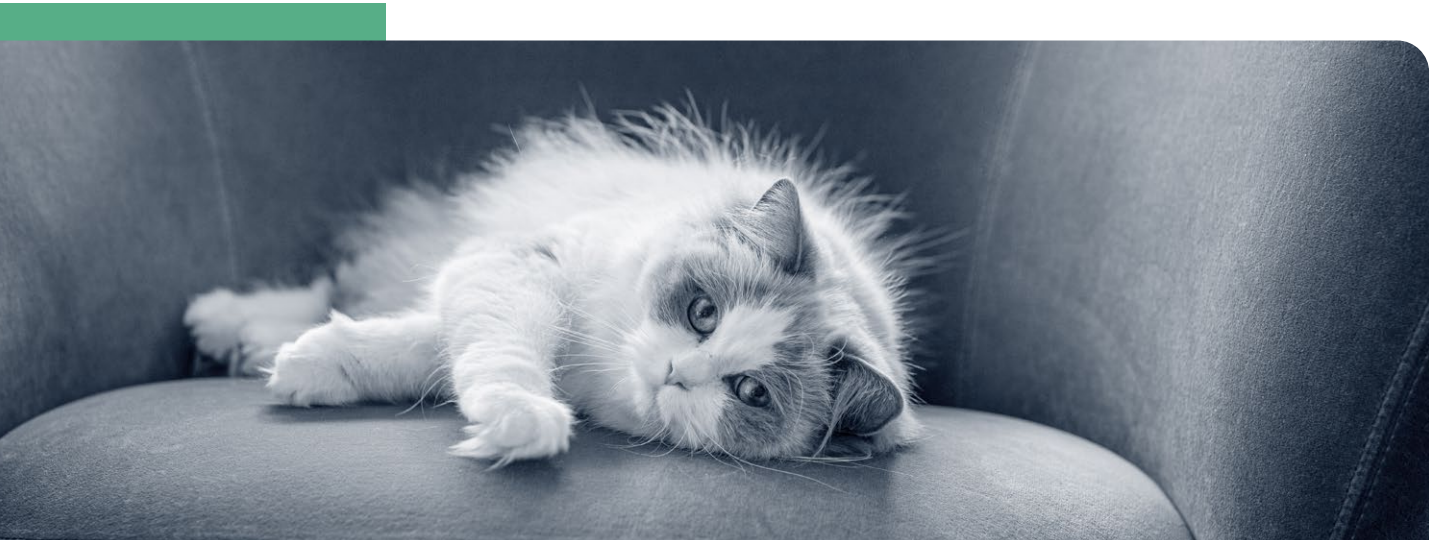
Pijn is net zoals bij mensen een hele vervelende ervaring. Uw dier kan hierdoor veel stress krijgen en zich anders gaan gedragen.

Elk diersoort en type dier (karakter) laat op een andere manier merken dat het last heeft van pijn. Meestal gaat het om kleine, maar soms ook grotere gedragsveranderingen. Niet alle dieren laten zien dat ze pijn hebben of hoe erg de pijn is.

Als eigenaar kent u uw huisdier als geen ander. Eventuele veranderingen in gedrag zullen u dus waarschijnlijk wel opvallen.

Op de volgende pagina's vindt u per dier gedragingen die kunnen komen door pijn en/of stress. Dit zijn maar voorbeelden. Per dier en leefsituatie kan het gedrag bij pijn en stress verschillen. Ook kan het beschreven gedrag komen door stress dat niet door pijn veroorzaakt wordt.

Denkt u dat uw huisdier mogelijk pijn of stress heeft, of twijfelt u hierover? Neem dan voor advies contact op met uw AniCura dierenarts.

Pijn herkennen bij honden

Honden met pijn laten vaak snel opvallend nieuw en afwijkend gedrag zien. Voorbeelden van gedragsveranderingen bij honden met pijn zijn:

- meer aandacht vragen/meer aanhankelijk zijn
- minder actief en energiek tot sloomheid
- schrikachtig of zelf agressief, bijvoorbeeld onder bepaalde omstandigheden of bij aanhalen of aanraken
- niet toestaan of vermijden van aanraken van het pijnlijke lichaamsdeel (rug, buik, poot)
- niet goed eten
- overmatig likken, bijten of schuren van de aangedane plek
- vermijden van bepaalde bewegingen, bijvoorbeeld niet of moeizaam gaan liggen, niet in de auto willen springen, ongemakkelijk gaan staan of op drie poten lopen
- blaffen of janken, soms alleen bij bepaalde bewegingen, zoals opstaan, kop optillen of spelen

Pijn herkennen bij katten

Katten met pijn laten meestal minder opvallend gedrag zien. Mogelijke veranderingen in gedrag zijn:

- terugtrekken en verstoppert, bijvoorbeeld achter of onder meubels of in een weinig gebruikte kamer
- veel meer slapen dan gewoonlijk
- niet of minder ver of hoog springen of minder soepel traplopen
- minder gecoördineerd of handig rond obstakels lopen
- weinig bewegen of veel stilzitten in een minder ontspannen houding
- niet of weinig meer liggen in de opgekrulde houding met de kin op of tegen de achterpoten
- gestrekt op de borst en buik liggen met samengeknepen ogen, die vaak in een V-vorm staan, dit vaak met oren die wat plat en naar achteren staan
- languit gestrekt op een zij liggen, zonder de kop op te tillen of zich te wassen
- verzorging (wasgedrag) van vacht, ogen en oren wordt minder of geheel verwaarloosd. Soms gromt of blaast de kat bij het wassen, of zwiëpt het bij het wassen met de staart.
- uit de weg gaan van aanhaling of aanraking van een bepaald lichaamsdeel met brommen of blazen. Ook kan bij pijn happen in de poot of staart gezien worden, terwijl er gegromd of "geklaagd" wordt.

Pijn herkennen bij konijnen

Konijnen met pijn laten vaak geen of weinig opvallend gedrag zien. Wel ontbreekt vaak bepaald gedrag dat normaal is. Dingen die kunnen opvallen bij een konijn met pijn zijn:

- op één plek langere tijd stil zitten
- niet naar voren komen of van zich laten horen bij rituelen waarbij het konijn dit normaal wel doet
- niet of slecht eten en drinken
- minder keutels in de kooi

Let op

Minder eten en drinken bij een konijn is altijd een spoedgeval. Bij konijnen die minder eten of drinken of weinig ontlasting hebben, moet u meteen contact met de dierenarts opnemen. Als het konijn niet snel behandeld wordt, kan het snel verzwakken en overlijden.

Wat kan mijn dierenarts aan behandeling geven tegen pijn?

Zoals eerder gezegd: geef uw huisdier nooit pijnstillers zonder overleg met uw dierenarts. Ook niet als deze pijnstillers eerder zijn voorgeschreven voor uw dier. Geef ook nooit pijnstillers die bedoeld zijn voor mensen, deze kunnen giftig zijn voor uw dier!

Uw dierenarts zal eerst proberen te achterhalen waar de pijn zit en of er een hevige ontsteking is. Ook vraagt de dierenarts u naar eventueel afwijkend gedrag van uw huisdier. De gezondheidstoestand van uw dier en mogelijke andere aandoeningen neemt de dierenarts mee in de keuze om wel of geen pijnstillers voor te schrijven, en in welke dosering.

Mogelijkheden aan pijnstilling en andere medicatie

Meestal schrijft de dierenarts een tablet of drankje met een ontstekingsremmende pijnstiller (NSAID) voor. Soms krijgt het dier ook al een injectie met dit middel tijdens het bezoek aan de dierenarts.

Als er zorgen zijn om maagproblemen, dan kan hier tijdelijk een maagzuurremmer als ondersteuning van de maagwand aan toegevoegd worden. Ook zal uw dier dan met kortere tussenpozen gecontroleerd worden.

Bij heel heftige of heel hardnekkige pijn kan een zwak opioïd (opiaat) gegeven worden. Dit kan met een injectie door de dierenarts gegeven worden of uw dier krijgt een pleister (vergelijkbaar met een nicotine pleister) opgeplakt. Als het mogelijk is krijgt uw dier hierbij ook weer een ontstekingsremmende pijnstiller.

Sommige dierenartsen geven daarnaast ook andere soorten medicatie, in de vorm van tabletten of capsules. Wanneer uw dier daar niet goed op reageert, bel dan altijd met uw dierenarts om te overleggen.

In zeldzame gevallen zal de dierenarts na overleg uw dier opnemen om zo intensieve continue pijnstilling via bijvoorbeeld een infuus aan uw huisdier toe te dienen. Dit kan bijvoorbeeld nodig zijn na een zware operatie op bij zeer heftige en continue pijn.

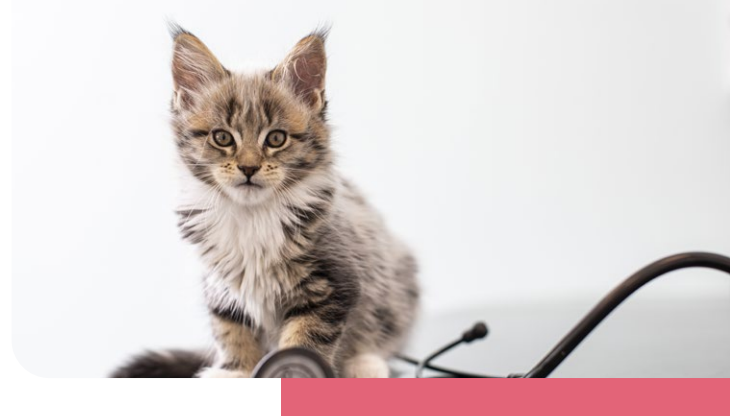

Wat kan ik zelf doen?

Als uw huisdier pijnstilling krijgt, kunt u uw dier ondersteunen:

- Probeer uw huisdier gerust te stellen en het zo comfortabel mogelijk te maken. Misschien dat het aanbieden van een warme of juist een wat koele ligplek uw dier wat verlichting geeft.
- Moedig uw huisdier aan om te eten en te drinken.
- Wanneer uw huisdier overmatig likt of bijt aan een pijnlijke plek, kan een T-shirt, pet shirt of kraag -naast goede pijnstilling- uitkomst bieden om het weefsel rust te gunnen en te laten herstellen.
- Indien uw huisdier rust moet houden of niet mag overbelasten, zorg dan dat uw huisdier niet in de verleiding komt om te veel te gaan bewegen. Voorkom bijvoorbeeld tijdelijk het contact met andere huisdieren (spelgedrag) en favoriete speeltjes.

Ook een bench van een geschikte maat voor uw huisdier (uw dierenarts kan u hierin adviseren) kan heel erg helpen om uw dier minder te laten bewegen. Bij geplande ingrepen is het aan te raden om al zeven tot tien dagen voor de ingreep uw dier aan de bench te laten wennen. Vraag uw dierenarts vooraf hoe u dit het beste kunt doen. Bij hele energieke dieren of dieren met verlatingsangst kan het soms nodig zijn om tijdelijk een kalmerend middel te geven, zeker wanneer het wennen aan de bench niet is gebeurd.

'Is het niet beter om minder pijnbestrijding te geven?'

Soms denken mensen dat met minder of geen pijnbestrijding het dier rustiger blijft, waardoor de genezing sneller zou gaan. Dit is niet waar. Met het geven van pijnbestrijding verdwijnt de pijn en daarmee de waarschuwingfunctie zeker niet helemaal. Wel wordt de pijn dragelijker, zodat het dier zich niet meer zo gaat gedragen dat het herstel juist vertraagt. Met de juiste pijnstilling zal uw dier beter eten en slapen. Minder pijnstilling geven helpt dus niet om de genezing te versnellen.

Mijn dier heeft nog steeds veel pijn

Heeft u het idee dat uw dier ondanks de pijnstilling nog steeds veel last heeft van de pijn? Neem dan contact op met uw dierenarts voor advies, mogelijk heeft uw dier meer pijnstilling nodig.

Pijnbestrijding en bijwerkingen

Net als andere medicijnen, kunnen pijnstillers ook zorgen voor bijwerkingen bij uw huisdier. Uw dierenarts zal u informeren over de meest voorkomende bijwerkingen en wat u moet doen wanneer u denkt deze bijwerkingen bij uw huisdier te zien. Neem bij twijfel altijd contact op met uw dierenarts.

Bijwerkingen bij ontstekingsremmende pijnstillers

Bij de ontstekingsremmende pijnstillers (NSAID's) komen de meest voorkomende bijwerkingen voor in de maag en darmen, bijvoorbeeld:

- 's ochtends niet eten
- lusteloosheid
- braken
- te dunne ontlasting

Daarnaast kunnen, wanneer uw huisdier een vochttekort of achterstand heeft (bijvoorbeeld door slecht drinken of diarree) de nieren minder goed gaan werken. Daarom is het van belang dat wanneer u bijwerkingen ziet of uw huisdier slecht drinkt of veel vocht verliest, u meteen tijdelijk stopt met de ontstekingsremmende medicatie en direct met uw dierenarts contact opneemt.

Bijwerkingen bij opioïde pijnstillers (opiaten)

Bij de opioïde pijnstillers is het vooral belangrijk om te letten op:

- af en toe wat afwezig zijn of juist heel druk
- hijgen of heel traag ademen
- veranderingen in lichaamstemperatuur zoals gaandeweg ontwikkelen van koud (hond en konijn) of juist heel warm (kat) aanvoelende oren, tenen of neus

Bij twijfel, neem contact op met uw dierenarts.

Behandeling van chronische pijn

De behandeling van chronische pijn bij dieren is vaak lastig. In sommige gevallen kan chronische pijn voorkomen worden door een goede behandeling van acute pijn, zoals tijdens en na een operatie.

Wanneer de aandoening die de pijn veroorzaakt vastgesteld en behandeld kan worden, zal de pijn meestal verdwijnen. Helaas is dit niet bij alle aandoeningen mogelijk.

Wanneer pijn chronisch is geworden, is behandeling vaak lastiger en de effectiviteit van de behandeling minder zeker.

Behandeling van chronische pijn bij osteoarthritis

De meest voorkomende aandoening bij gezelschapsdieren die vaak samengaat met chronische pijn is osteoarthritis. Bij osteoarthritis neemt de kwaliteit van het kraakbeen en het gewrichtskapsel (versneld) af. Dit komt mede door een ontspoorde ontstekingsreactie en onvermijdbare belasting.

Bij de behandeling van pijn bij osteoarthritis is het belangrijk om in een vroeg stadium de ontsteking te remmen met een NSAID. Zo wordt het proces van osteoarthritis afgeremd en neemt de pijn tijdens het bewegen af.

De ontwikkeling van de aandoening kan hiermee wel beheersbaar gehouden worden, maar niet helemaal worden gestopt. De ontstekingsremmende therapie bij vastgestelde osteoarthritis is, voor een zo lang mogelijke goede kwaliteit van leven, dan ook in principe levenslang. Telkens wanneer de ontstekingsremming gestopt wordt, krijgt de ontsteking weer kans om op te laaien en dit zal leiden tot meer beschadigingen en weer meer ontsteking. Uiteindelijk leidt dit tot een minder lange periode van goede kwaliteit van leven.

Behandelen van bijwerkingen bij langdurig gebruik NSAID's

De kans op bijwerkingen is bij langdurig gebruik van NSAID's iets groter. Omdat het wel heel belangrijk is om bij osteoarthritis de ontsteking, en zo het proces van osteoarthritis, te remmen, worden waar mogelijk in overleg met u de bijwerkingen zoveel mogelijk opgevangen en behandeld.

Zo kan de overweging zijn om een maagzuurremmer voor te schrijven en/of de NSAID-dosering wat te verlagen. Bijvoorbeeld door per dag minder te geven of een dag over te slaan. Samen met de dierenarts kijkt u hoe uw huisdier hierop reageert.

Als er gekozen is om minder NSAID's te geven om zo de bijwerkingen te verminderen, is het advies om op actieve dagen, zoals bijvoorbeeld bij een dagje strand, de avond van te voren en/of op de ochtend zelf wel even de door de fabrikant voorgeschreven dosering te geven. Zo kunt u het oplaaien van de ontsteking door deze overbelasting zoveel mogelijk tegengaan. Op andere dagen geeft u de dosering zoals voorgeschreven is door de dierenarts.

In sommige gevallen is een NSAID alleen niet voldoende om de pijn te bestrijden en het gedrag van uw huisdier weer normaal te laten worden. Heeft u het idee dat uw dier nog steeds veel pijn heeft, of plotseling weer meer pijn heeft? Neem dan altijd contact op met de dierenarts. Als de pijn plotseling sterk toeneemt kan dit ook komen door een nieuwe aandoening. Neem in dit geval dan ook altijd even contact op met uw dierenarts

Als nodig: overleg of verwijzing pijnpoli

Naast osteoarthritis zijn kankerpijn, chronische rughernia en beknelling van een zenuwwortel ook lastige pijnsoorten om goed te behandelen. Bij lastige gevallen kan uw dierenarts overleggen met een pijnspecialist-anesthesioloog uit het netwerk van AniCura. Soms is het te overwegen, in overleg met uw dierenarts, om u te laten doorverwijzen naar een specialistische pijnpoli.

Advies of contact

Heeft u een vraag over pijn of pijnbestrijding bij uw dier?

Neem gerust even contact met ons op,
we helpen u graag verder.

Neem voor meer informatie ook een kijkje op: www.anicura.nl

